

Sprehodi po knjižnem trgu

Maja Murnik

Franjo H. Naji: Noč na obisku.

Maribor: Založba Litera (Zbirka Litera), 2022.

Tudi v svoji četrti leposlovni knjigi se dr. Franjo Husam Naji, kardiolog in predstojnik oddelka za kardiologijo in angiologijo v UKC Maribor, loteva aktualnih in še zmeraj preslabo premišljenih vprašanj sodobne slovenske družbe. V prejšnjih romanih in zbirki kratkih zgodb je naslavljal problematiko beguncev, drog in dileme tranzicije, ob vsem tem pa mesto človekovega dostojanstva, tokrat se potaplja v teme, ki so mu poklicno še bližje: bolezen, umiranje in evtanazijo. A to nikakor ni roman zgolj o tem.

Srečamo se z zgodbo družine iz manjšega slovenskega mesta, v marsičem značilne slovenske družine, v kateri se pridno dela, skrbi za odraščajoče otroke, malo tudi pije, se ima rad, a obenem sem in tja trpi, kaj tudi obžaluje in obenem ne preveč, se odtujaše med seboj in spet zblizuje, se skuša primerno distancirati od toksičnih odnosov s starejšo generacijo, se tudi osebnostno poiskati, najti svoje mesto v odnosih in v svetu – družina torej, v kateri se, z eno besedo, živi. Na kolesarjenju s pivskim prijateljem si oče Jan pri padcu hudo poškoduje glavo in vratna vretenca ter pristane v bolnišnici. Po začetnih, še kar dobrih obetih se mu stanje nenadoma poslabša in pade v koma. Premestijo ga domov in začne se kalvarija Jana ter njegovih bližnjih. V času usodne nesreče sta starša sredi petdesetih let, otroka pa že odrasla; hči študira, sin se kot fotograf išče v Afriki.

Avtor pretresljivo in natančno opisuje vso paleto odzivov in nasprotujočih si občutij Janovih družinskih članov, ki se soočajo z njegovim nepremičnim, vse bolj shiranim in celo gnijočim telesom: od začetnega šoka in upanja na čudežno prebuditev ter mrzličnega iskanja drobnih, prikritih znakov, ki bi to nakazovali, ob tlečem zavedanju, da gre morda bolj za projekcijo njihove lastne želje; prek obračunov s frustracijami iz časa Janovega prejšnjega življenja do vse večjega zavedanja svojcev, da so izčrpani in izžeti od negovanja in nemoči, ob vsem tem pa se pojavljajo občutki krivde, da si sploh drznejšo to pomisliti (žena Andreja se počuti krivo tudi zaradi svojega ljubosumnega izpada v bolnišnici), ter nazadnje do vse bolj zavestnega iskanja rešitve iz pat pozicije.

Janovi bližnji tako potujejo skozi različne faze žalovanja, ki pa se ne more zaključiti in zaokrožiti. Čeprav komunikacija z Janom ni mogoča in nihče nima dostopa do njegove zavesti (niti nobenega zagotovila, da ta sploh deluje), ostaja njegovo telo ves čas prisotno. To nemo telo še vedno živi, diha, prebavlja, izloča; zahteva skrb, neki zavezujoč odnos, ki je izredno težaven in naporen za soudeležene.

Avtor nam predstavi pretresljivo podobo shiranega, bolnega in nefunkcionalnega telesa, nemočnega in tragično zamrznjenega v prehodnem prostoru med življenjem in smrtjo, pol živega, pol mrtvega. Sicer realistično napisana krajša poglavja, ki si ne sledijo v časovnem zaporedju, prekinjajo poglavja, ki jih sestavljajo Janovi notranji monologi: njegova zavest je ujetnica same sebe, saj ne more vzpostaviti stika z zunanjim svetom; sprva se še zdi svobodna v kopici vratolomnih asociacij in misli, a v nadaljevanju postaja vse bolj fragmentirana zmes spominov, sanj, halucinacij, mor in videnj, dokler proti koncu romana nismo priča njeni dezintegraciji; razpada tudi jezik, ki jo gradi, ostajata le strah in želja po zavetju, po "... sku... paj ... skuupaj ..."

Naji spretno gradi suspenz: ne samo, da ne vemo, kako se bo končala dogajalna linija Janove hude boleznin in fizične ter duševne izčrpanosti njegovih domačih, dodatno napetost vzdržuje tudi to, da do zadnjega ne izvemo, kaj se je zgodilo na kolesarjenju, ki se je končalo z Janovo nesrečo. Ves čas visi v zraku tudi negotovost, kaj je z Janovo prikrito homoseksualnostjo in v poteku romana se tudi ta globoko zakopana Janova intimna skrivnost vse bolj plasti in razkriva. Posebna napetost se v romanu gradi tudi s tem, da avtor kontrastira, vzporeja izseke iz nekoliko monotonega, lenobnega življenja pred nesrečo. Tako recimo Jan in Andreja načrtujeta, kako se bosta skupaj mirno in brez pretresov postarala; načrtujeta nekaj, kar se jima zdi praktično zanesljivo, saj se dobro razumeta in zdi se, da se

kaj nepričakovanega ne more zgoditi. A kot bralci nadaljevanje že poznamo, zato to beremo kot tragično.

V drugi polovici romana se vse bolj soočamo z vprašanjem evtanazije. Sprva ideja o tem še prikrito pronica skozi nejasno stisko, katere razbremenitev išče Andreja, nato je vse bolj neposredna. Priča smo debatam med družinskimi člani, pa tudi drugimi osebami (hčerkin fant filozof, predavatelj na konferenci, pravniki), ki osvetljujejo različne vidike tega kompleksnega vprašanja. Sin, ki prvi reče bobu bob, želi, da se očetova agonija konča, tako oče kot mama in celotna družina bi se s tem (od)rešili nesmiselnega trpljenja, kajti očetovo stanje je "življenja nevredno življenje". Hči in mama sta razpeti med tem in mislijo, da se v očetu še nahaja trohica življenja, težko se tudi sprijaznita s tem, da bi izgubili še ta preostali delček očeta oziroma moža in odnos z njim.

Skozi pogovor s hčerinim fantom, študentom filozofije, razprava o evtanaziji zaobjame širše vidike: lokalne zgodovinske, kulturološke, družbenopolitične značilnosti so pravzaprav tiste, ki definirajo etos nekega lokalnega okolja, s tem pa odnos tega okolja do bolezni, smrti in evtanazije. Ob teh izsekih se ne morem znebiti občutka, da je roman na teh mestih preveč tendenciozen. Zdi se, da nas avtor želi seznaniti z različnimi vidiki evtanazije, z argumenti za in proti, ter pri tem zapusti tok same zgodbe, torej pripovedovanje o posamični človeški usodi. Tako študent filozofije navaja družbene pomisleke o zakonu, ki bi evtanazijo legaliziral, in o možnih posledicah ter zlorabah v nezrelih družbah (v smislu hitre in "dokončne rešitve" vprašanja starih in bolnih, tj. tistih, ki jih neoliberalna družba ne potrebuje več oziroma ji predstavljajo nepotreben strošek), navaja tudi paradoks zdravnika izvajalca itd. Dialog med Janovo hčerjo in njenim fantom je nekoliko prisiljen, je bolj dialog idej. Hči navaja stališče svojcev: abstraktna situacija me ne zanima, "filozofiranje" me ne zanima, imamo problem tukaj in zdaj – očeta, ki ne more umreti. Kaj storiti? Na tej točki roman zapusti območje strogega problema evtanazije. Razglabljanje o pravici neozdravljivo bolnega in trpečega človeka do "dobre smrti" trči ob naslednji problem: tuje države, ki izvajajo usmrtitev takega človeka ali pri njej pomagajo, zahtevajo, da pacient jasno izrazi voljo po smrti ali pa mora biti to celo sposoben sam izvesti. Tako se ob koncu romana dozdeva, da delo o evtanaziji govori le do neke mere. Ko Jana napade okužba, se svojci (ob namigu zdravnika) odločijo, da ga ne bodo aktivno zdravili.

Tako se v vzratnem ogledalu *Noč na obisku* bolj kot roman o dilemah evtanazije spreminja v roman o težki bolezni in o rešitvah, ki se ponujajo zunaj ožjega območja evtanazije – v opustitvi aktivnega zdravljenja

oziroma v območju pasivne evtanazije, kot jo nekateri imenujejo (drugi, na primer dr. Matjaž Zwitter, pa vztrajajo, da ta sploh ne obstaja, temveč je opustitev intenzivnega zdravljenja v brezupnih primerih strokovno in etično pravilna). Čeprav Naji odpira različne vidike evtanazije in jih med seboj sopostavlja, pa se zdi, da dejansko piše o značilnem primeru, ki sodi v redno sivo območje zdravljenja in umiranja, o katerem pa se v javnosti ne govori kaj dosti. Morda je to tudi bolj kot o problemu evtanazije roman o komunikaciji med zdravniki in svojci, pri čemer so zdravniki oziroma sistem medicine (hospici?) zelo tihi. To je tudi roman o težkih odločitvah svojcev.

V sedanji slovenski družbi, ki vsako družbeno pomembno temo nemudoma politizira in s tem onemogoči vsako resno razpravo, je Najijev roman, ki v ospredje postavlja (čeprav fiktivno) osebno zgodbo, zelo dragocen. Kljub temu da pisatelj v nekaterih segmentih preveč podrobno opisuje ali pretirano razlaga občutja, ki bi jih lahko učinkovito zaobjel z nekaj natančno odmerjenimi stavki, nekaj pa prepustil zamolčanemu v belinah med njimi, se zdi Naji zanimiv in prodoren avtor, dovolj pogumen, da se loteva zahtevnih tabuiziranih tem in jih zajame v njihovi kompleksnosti.